

Шугаєв А. В.,*кандидат філологічних наук,**доцент кафедри англійської філології та перекладу**Житомирського державного університету імені Івана Франка***Мальченко М. С.,***викладач кафедри германської філології та зарубіжної літератури**Житомирського державного університету імені Івана Франка*

СТРАТЕГІЯ МАНІПУЛЯЦІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РИТОРИКИ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі мовного маніпулювання в усному політичному англомовному дискурсі. У дослідженні підкреслюється необхідність лінгвістичного аналізу мовлення сучасних політиків, оскільки політична мова є особливою підсистемою загальномовного простору, що має власні семантико-стилістичні особливості, вирізняється динамічністю та гнучкістю.

Ці особливості забезпечують відтворення в політичному дискурсі найширшого спектру суспільно-політичних змін і тенденцій.

У статті акцентується увага на тому, що стратегія мовної маніпуляції є невід'ємним компонентом політичної комунікації, оскільки політики активно використовують маніпулятивні засоби задля впливу на електорат та формування суспільної думки. Аналіз сучасних політичних промов свідчить про те, що маніпулятивний дискурс вирізняється використанням змішаного лексичного складу, залученням розмовних компонентів, а також застосуванням стилістично маркованих мовних одиниць, які сприяють виразності та переконливості висловлювань.

Особливу увагу приділено механізмам функціонування мовної маніпуляції в англомовному політичному дискурсі, що включає аналіз таких риторичних прийомів, як емоційно забарвлена лексика, повтори, риторичні питання, метафори. Політичні діячі активно використовують ці прийоми для створення ефекту довіри, підсилення емоційного впливу та формування позитивного чи негативного образу тих чи інших політичних суб'єктів.

Результати дослідження вказують на те, що успішність політичного виступу значною мірою залежить від майстерності використання маніпулятивних засобів. Вміння впливати на свідомість виборців через мовні стратегії дозволяє політикам досягати своїх цілей, змінювати суспільні настрої та формувати підтримку аудиторії. Використання таких мовних засобів не лише сприяє поглибленню політичного дискурсу, а й забезпечує його ефективність у комунікаційній взаємодії.

Таким чином, стаття висвітлює актуальні питання політичної риторики, окреслюючи основні засоби та стратегії мовної маніпуляції в сучасному англомовному політичному дискурсі. Запропонований порівняльний аналіз дозволяє глибше зрозуміти механізми впливу політичного мовлення на суспільство та окреслює перспективи подальших лінгвістичних досліджень у цій сфері.

Ключові слова: політика, політичний дискурс, політик, політична промова, вплив, маніпуляція.

Постановка проблеми. На сучасному етапі маніпулятивні технології відіграють важливу роль у здійсненні політичної діяльності. Їх використання сприяє ефективній реалізації виборчих процесів, політичних кампаній, ухваленню стратегічно важливих рішень тощо. З огляду на широке поширення та зростаючий вплив соціальних мереж, маніпулятивні технології досягають нових рівнів впливу. Аналіз наукових досліджень свідчить, що основна увага зосереджується на вивченні механізмів політичного маніпулювання та його наслідків.

Водночас проблема протидії політичному маніпулюванню досі залишається недостатньо дослідженою. Це питання є особливо актуальним, оскільки використання маніпулятивних, а подекуди й відверто деструктивних технологій становить значну загрозу для демократичних процесів.

Аналіз останніх досліджень. Маніпулятивний аспект політичного дискурсу останнім часом стає дедалі популярнішим об'єктом наукових зацікавлень лінгвістів. Ю. В. Судус розглядає стратегії і тактики англомовного дипломатичного дискурсу, послуговуючись матеріалами промов держсекретаря США Дж. Керрі [1]. Я. Р. Федорів вивчає лінгвістичні моделі дискурсу політичних виступів [2]. Дослідження М. О. Васильєвої присвячене закономірностям метафоричної реалізації концепту політика в сучасному англомовному політичному дискурсі [3]. Крізь призму цього ж дискурсу Т. А. Палей залучає до аналізу гендерний аспект вживання ідіоматичних одиниць в англомовному політичному дискурсі [4]. І. В. Самойлова та О. В. Подвойська вивчають лексичні особливості політичних промов [5]. Англомовні політичні промови крізь призму їх перекладу українською мовою розглядають у своєму дослідженні Г. О. Хапер та В. В. Жаворонкова [6].

У зарубіжній лінгвістиці питання використання мовних маніпуляцій у політичному дискурсі розглядаються в дослідженнях Дж. Бойтнотта та Дж. Ангера. Дж. Бойтнотт [7] у своїй статті аналізує мовне спрощення як стратегію комунікативної неформалізації політичних виступів кандидатів на посаду президента США під час виборів 2015 року. Дж. Ангер [8] виокремлює ключові особливості застосування мовних маніпуляцій одним із провідних британських політиків-консерваторів, колишнім міністром закордонних справ Едом Мілібендом.

Метою цієї статті є виявлення закономірностей використання стратегії маніпуляції у риторичі сучасних політичних лідерів.

Основний матеріал дослідження. У наукових дослідженнях спостерігається поліаспектний підхід до визначення поняття «маніпуляція» та терміна «політична маніпуляція». Дослідники трактують маніпуляцію як імпліцитний, усвідомлений або неусвідомлений мовно-психологічний деструктивний вплив, що спонукає об'єкт до дій, співвідносних із намірами маніпулятора [5], або як складний набір поведінкових стратегій, спрямованих на вплив на людей через відповідні технології та психологічні механізми [9].

Маніпуляція є формою психологічного впливу, що приховано запроваджує у свідомість реципієнта цілі, бажання, наміри й установки, які той сприймає як власні. Ефективність маніпуляції залежить від її непомітності для об'єкта впливу. Політична маніпуляція, у свою чергу, полягає у впровадженні у свідомість суспільства неявного змісту під виглядом об'єктивної інформації, формуючи у реципієнтів позицію, максимально наближену до очікуваної маніпулятором [10].

Політична маніпуляція може розглядатися як приховане управління суспільною думкою, інструмент впливу на масову свідомість та засіб контролю над суспільними процесами. Вона також характеризується як форма духовного та психологічного панування, оскільки її об'єктами є психічні структури особистості. Маніпулятивний вплив здійснюється таємно й нерідко завдає шкоди реципієнтам, яким він адресований. Найпростішим прикладом такого впливу є реклама [11].

Разом із маніпулятивними технологіями поширеним засобом впливу є пропаганда. Маніпуляція передбачає прямий або опосередкований емоційний вплив, що апелює до страху, провини, співчуття чи любові з метою формування необхідних моделей поведінки. Маніпулятори можуть використовувати методи приховування інформації або дезінформації. Однією з найнебезпечніших форм маніпуляції є газлайтинг, що змушує жертву сумніватися у власному сприйнятті реальності та може мати серйозні психологічні наслідки [2].

Науковці визнають як негативні, так і потенційно позитивні аспекти маніпуляції. З одного боку, маніпулятивні технології можуть використовуватися для підтримки соціальної стабільності, формування національної єдності чи запобігання паніці. З іншого боку, вони обмежують свободу вибору, викривляють інформацію та можуть слугувати інструментом зловживання владою [6].

Маніпуляцію також розглядають як альтернативу директивному управлінню, що реалізується шляхом ненасильницького впливу на суб'єкта, часто без очевидної шкоди для нього. Політична маніпуляція застосовується для досягнення політичних цілей, зокрема для отримання, реалізації та збереження влади [2].

У сучасних політичних процесах маніпуляція використовується не лише у виборчих кампаніях чи кризових періодах, а й у повсякденному управлінні суспільством. Задля досягнення цілей маніпулятори можуть обмежувати доступ громадян до інформації, навмисно приховувати дані, подавати їх у спосіб, що унеможливає критичний аналіз, або використовувати прийоми дискредитації, такі як навішування ярликів. Використання політичних маніпуляцій загрожує інформаційно-психологічній безпеці особистості та суспільства, спричиняючи дезорієнтацію населення, соціальну напруженість та викривлене сприйняття реальності [10].

Маніпуляція громадською думкою є одним з основних механізмів інформаційної війни. Вона спрямована на формування настроїв, переконань та поведінкових моделей, вигідних маніпулятору. Політичні маніпуляції використовують апеляцію до базових людських потреб і мотивів, що ускладнює їх розпізнавання та протидію [4].

У межах політичних маніпуляцій застосовуються різні методи, зокрема: підміна тези, маніпулятивне скорочення або розширення тверджень, створення хибних причинно-наслідкових зв'язків, некоректні дихотомії, видавання фальшивих суджень за істинні, використання псевдонаукових аргументів тощо [5].

У багатьох наукових працях політичні маніпуляції розглядаються в аморальному контексті, адже вони сприяють викривленню інформації, ускладнюють комунікаційні процеси та вводять суспільство в оману. Водночас окремі дослідники трактують маніпуляцію як закономірний інструмент соціального управління, що набуває технологічного вдосконалення у політичній сфері [1].

Розглянемо особливості мовного маніпулювання в політичному дискурсі сучасних англomовних політиків. Для аналізу залучимо промову екс-президента США Джо Байдена під час спільної прес-конференції з Володимиром Зеленським у Білому домі. Оцінюючи дії США на початковому етапі повномасштабного вторгнення РФ до України, Байден наголошує:

«And as I said when Putin rolled his tanks into Ukraine in February: American – American people are prepared to have us stand up to bullies, stand up for freedom» [12].

У мовленні американського лідера привертає увагу слово *bullies*, яке належить до просторічної лексики. Українським відповідником цієї лексеми є слово "негідники". Використання такого виразу виходить за межі формального реєстру й додає промові експресивності. Це слово у контексті оцінки дій російських військ виконує одразу кілька функцій: підкреслює жорсткість позиції Байдена, демонструє його емоційну залученість та посилює ефект від сказаного. Таким чином, Байден не лише висловлює обурення агресією РФ, а й маніфестує підтримку Україні від імені американського народу.

Ще одним прикладом використання зниженої лексики як засобу маніпуляції є висловлювання Байдена:

«This guy – (points to President Zelenskyy) – has in his — to his very soul is who he says he is. It's clear who he is» [12].

Президент США використовує просторічну лексему *guy*, яка в українській мові відповідає слову «хлопець». Це слово, хоча й має знижену стилістичну маркованість, у контексті американської політичної культури є прийнятним навіть у дипломатичних промовах. Його вживання може бути розцінене як спроба створити неформальну атмосферу та підкреслити дружній характер відносин між лідерами. Ба більше, така лексична одиниця може відображати вікову та статусну дистанцію між Байденом і Зеленським, що є характерним для американського стилю комунікації.

Подібну маніпулятивну тактику застосовує й колишній прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон. У своїй прощальній промові він розпочинає звернення до нації словами: *«Well this is it folks»* [13]. Лексеми *well* та *folks* мають яскраво виражене розмовне забарвлення. Слово *well* сигналізує неформальний тон звернення, тоді як *folks* використовується для скорочення дистанції між політиком і аудиторією. Таким чином, Джонсон демонструє відкритість і намагається позиціонувати себе як частину спільноти, до якої апелює.

Президент Байден використовує можливості мовного маніпулювання і для скорочення дистанції між собою та співрозмовником. Відповідаючи на запитання одного з журналістів, американський керманіч зазначає: «*Let me be straight forward with you here. Look, the fact is that it's important to remember that before Russia invaded, we had dedicated an enormous amount of security assistance to Ukraine*» [12].

У зазначеному випадку звертає на себе увагу фрагмент: «*Let me be straight forward with you here*», за допомогою якого Джо Байден намагається виявити людяність у діалозі стосовно співробітника медіа, продемонструвати, що це не просто чергове, проходіне запитання на прес-конференції, а актуалізація дійсно важливої проблеми, завдяки чому журналіст може почуватися таким самим повноправним учасником розмови, як і присутні на заході світові лідери.

Для публічних виступів новообраного Президента США Дональда Трампа стає поширеним активне послугування маніпулятивною стратегією часткової або повної дискредитації опонента. Зазначена стратегія покликана експліцитно або імпліцитно сформувати в реципієнта негативну думку стосовно предмета комунікації та дестабілізувати сприйняття політичних конкурентів адресанта.

Розглянемо уривок із однієї з публічних промов Дональда Трампа, у якому критиці піддається медична реформа його попередника Барака Обами: «... *I watch what's happening with some horrible things, like Obamacare where your health insurance and health care is going up by numbers that are astronomical 68%, 59%, 71% when I look at the Iran deal and how bad a deal it is for us it's a one-sided transaction*» [14]. У зазначеному уривку спостерігаємо реалізацію маніпулятивної стратегії представлення діяльності попередника та політичного конкурента в екстремально негативному аспекті. Свідченням цього є оперування Трампом словами та словосполученням із негативною конотацією, зокрема, такими як «*one-sided transaction*» [14] або ж «*horrible things*» [14].

Необхідно також зауважити використання американським політиком гіперболи: «*numbers that are astronomical*» [14]. Зазначена гіпербола підкреслює неймовірне відсоткове співвідношення невинуватих видатків як результат невдалих рішень адміністрації попереднього президента США.

Таке формулювання суттєво підсилює негативний ефект промови Трампа, здійснюючи безпосередній психологічний вплив на її реципієнтів. Використовуючи маніпулятивну стратегію дискредитації опонента, Дональд Трамп змушує аудиторію повірити в повний провал реформи охорони здоров'я, не згадуючи жодним словом про її потенційні позитивні наслідки.

Ще одним прикладом маніпулятивної тактики Трампа є фрагмент:

«*Obamacare is a disaster, you know it, we all know it it's going up at numbers that nobody's ever seen worldwide. It's nobody is ever seen numbers like this for health care, it's only getting worse in 17 implodes by itself their method of fixing it is to go back and ask congress for more money, we have right now almost 20 trillion dollars in debt. Obamacare will never work*» [14]. Тут застосовується одразу кілька прийомів: гіперболізація («disaster»), риторичні структури («you know it, we all know it»), що створюють ілюзію загально-визнаності тверджень. Така мовна стратегія змушує аудиторію сприймати інформацію без критичного аналізу. Також американський політичний діяч у аналізованому фрагменті своєї промови

послугується таким прийомом, як уточнення: «*It's nobody is ever seen numbers like this for health care*» [14], підкреслюючи, що із кожним роком продовження функціонування реформи ситуація лише зазнаватиме погіршення: «*It's only getting worse*» [14]. Зазначене висловлювання характеризується наявністю суттєвої гіперболізації, адже промовець вдається до гротескного перебільшення недоліків реформи сфери охорони здоров'я, змальовуючи її як цілковито невинуватну для держави й людей і таку, що існує лише з волі попередньої адміністрації.

Мета мовного маніпулювання в цьому аспекті – максимально зруйнувати імідж політичних конкурентів, зводячи нанівець створений ними образ в очах респондентів. Для цього Дональд Трамп майстерно послугується словами та словосполученнями з яскраво вираженою негативною конотацією, гіперболами, які виокремлюють невдачі й помилки опонентів промовця, уточненнями, що дозволяють конкретизувати певні «больові точки» об'єктів маніпулювання та здійснювати на них акцентований тиск.

Розглянемо наступний уривок із однієї з публічних промов Дональда Трампа: «*Where we're giving back a hundred and fifty billion dollars to a terrorist state really the number one terrorist state, we've made them a strong country from really a weak country just three years ago*» [14]. У наведеному прикладі Трамп додає до тактики дискредитації звинувачувальну тактику. Для посилення емоційності оратор послугується формами тривалого часу: «*Where we're giving back*» [14].

Висновки. Уживання засобів мовної маніпуляції в політичному дискурсі забезпечує лаконічне та образне передання змісту, привертає увагу аудиторії та формує необхідні емоційні реакції. Політичні лідери використовують маніпулятивні прийоми залежно від комунікативних завдань: для створення ефекту близькості, дискредитації опонентів або підсилення емоційного впливу. Особливості таких стратегій залежать від культурного контексту та традицій мовлення конкретного політика. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні мовного маніпулювання у ракурсі мультимодальності.

Література:

1. Судус Ю. В. Стратегії і тактики англomовного дипломатичного дискурсу (на матеріалі промов держсекретаря США Дж. Керрі). Вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2014. № 4. С. 124-128.
2. Федорів Я. Р. Лінгвістичні моделі дискурсу політичних виступів: нариси із сучасних культурно-мовленнєвих практик. Київ : ВПЦ НАУКМА, 2010. 188 с.
3. Васильєва М. О. Метафорична реалізація концепту політика в сучасному англomовному політичному дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. 20 с.
4. Палей Т. А. Гендерний аспект вживання ідіоматичних одиниць в англomовному політичному дискурсі. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2017. Вип. 58. С. 118-126.
5. Самойлова І. В., Подвойська О. В. Лексичні особливості політичних промов. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки. 2016. Кн. 1. С. 235-238.
6. Хапер Г. О., Жаворонкова В. В. Особливості англomовних політичних промов та їх перекладу українською мовою. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. Т. 33 (72). № 2. Ч. 1. С. 202-207.
7. Boitnott J. Which political candidate is keeping language simple for maximum effect. Inc. 2016. URL: <https://www.inc.com/john-boitnott/>

- politicians-are-simplifying-their-language-and-its-getting-them-votes.html (дата звернення: 21.01.2025)
8. Unger J. Ed Miliband goes for the informal approach: political language unmasked. *New Humanist*. 2013. URL: <https://newhumanist.org.uk/articles/4334/ed-miliband-goes-for-the-informal-approach-political-language-unmasked> (дата звернення: 21.01.2025)
 9. Пуленко І. А., Сазикіна Т. П. Експресивні особливості синтаксичного паралелізму в публічних виступах політиків (на матеріалі англійської, французької та української мов). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2020. Т. 1. № 45. С. 106–110
 10. Моркотун С. Відтворення експресивності образних засобів при перекладі текстів політичного дискурсу. *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2017. № 3. С. 75–79.
 11. Пуленко І. А., Сазикіна Т. П. Експресивні особливості синтаксичного паралелізму в публічних виступах політиків (на матеріалі англійської, французької та української мов). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2020. Т. 1. № 45. С. 106–110
 12. Remarks By President Biden and President Volodymyr Zelenskyy Of Ukraine In Joint Press Conference. URL: <https://ua.usembassy.gov/remarks-by-president-biden-and-president-volodymyr-zelenskyy-of-ukraine-in-joint-press-conference/> (дата звернення: 21.01.2025)
 13. Boris Johnson's final speech as premier minister. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/boris-johnsons-final-speech-as-prime-minister-6-september-2022> (дата звернення: 21.01.2025)
 14. Donald Trump. X. URL: <https://x.com/realDonaldTrump> (дата звернення: 23.01.2025)

Shuhaiev A., Malchenko M. Manipulation Strategy in Political Discourse: A Comparative Analysis of the Rhetoric of Contemporary Political Leaders

Summary. The article examines the linguistic features of manipulative strategies in the official speeches of English-speaking politicians. Political discourse is considered as a special lin-

guistic subsystem with distinctive semantic and stylistic characteristics, marked by its dynamism and adaptability. These features enable political language to reflect shifts in the political landscape and serve as an effective tool for shaping public opinion and influencing voter perceptions. The study emphasizes the necessity of analyzing manipulative language devices in modern politics, as well as conducting a comprehensive examination of political speeches. Such an approach allows for a deeper understanding of the mechanisms of international political interaction and provides insights into the effectiveness of political communication, which manifests in various rhetorical forms. The research highlights that contemporary political rhetoric frequently employs linguistic manipulation as a common strategy to engage and persuade audiences.

It is noted that political speeches of a manipulative nature are often characterized by a mix of stylistic elements, including colloquial expressions, emotionally charged language, and direct appeals to the audience. These rhetorical choices enhance the persuasive power of political discourse and contribute to the creation of a relatable and accessible image of the speaker. Furthermore, the intentional deviation from formal linguistic norms and the deliberate reduction of social distance between politicians and their audiences serve as strategic techniques for gaining public trust and increasing the impact of political messages.

The study also explores how linguistic manipulation in political discourse is not only a means of persuasion but also a method of constructing social and ideological narratives. By examining the rhetoric of contemporary political leaders, this research provides a comparative perspective on the use of manipulative strategies and their role in shaping public discourse, thereby contributing to the broader field of political linguistics and discourse analysis.

Key words: politics, political discourse, politician, political speech, influence, manipulation.